

ธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น

กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรกกหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง¹

Good Governance of Local Leaders : A Case Study of Phraekha Subdistrict Municipality,
KhuanKhanun District, Phatthalung Province.

สุทธิษา ศรีหนูสุด²

บทคัดย่อ

การวิจัยธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรกกหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพและข้อจำกัดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลแพรกกหา (2) ศึกษาบทบาทของผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลของท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรกกหา (3) แสวงหาช่องทางในการพัฒนาภาวะผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลหลัก/ประชากรเป้าหมายคือ (1) ฝ่ายการเมือง (2) ผู้นำชุมชน (3) ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (4) ประชาชนในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าเทศบาลตำบลแพรกกหา มีการบริหารงานที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ยกเว้นการจัดวิธีการปกครองแบบมีส่วนร่วมจากประชาชน ในขณะเดียวกันเทศบาลตำบลแพรกกหา มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทผู้นำในเรื่องการสร้างธรรมาภิบาลคือการที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบได้บางประการได้ในบางครั้ง แต่ก็จะมีการปรึกษาและพูดคุยกับผู้บังคับบัญชาการทุกครั้งเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และส่วนสุดท้ายเทศบาลตำบลแพรกกหา มีช่องทางในการพัฒนาภาวะผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือให้มีการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกอย่างเคร่งครัดและเข้มงวดเพื่อรับการประเมินในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังจะต้องมีการกำชับในเรื่องการจัดทำเว็บไซต์เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่นในการปฏิบัติงานและรายงานผลการปฏิบัติงานของท้องถิ่นให้ประชาชนทราบผ่านทั้งเว็บไซต์

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, เทศบาลตำบล

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระเรื่อง ธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรกกหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

² นิสิตปริญญาโท โครงการทวีปริญญาโท หลักสูตรทวีปริญญาโททางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Abstract

The research studies “Good Governance of Local Leaders : A Case Study of Phraekha Subdistrict Municipality, Khuan Khanun District,Phatthalung Province.”This research is qualitative research ,The objectives of this independent study were (1) to investigate the status and limitations regarding good governance of Phraekha Subdistrict Municipality, (2)to study the role of leaders in building local governance, Phraekha Subdistrict Municipality,and (3)to propose ways to develop leadership in creating good governance of local administrative organizations.

The key informants were (1) the political department.(2) the community leader. (3) Workers in local administrative organizations. (4) General informants are local people.

The results of the study showed that Phraekha Subdistrict Municipality had condition and regulations in creating good governance that was consistent with good governance principles, except for the participatory governance of the people. At the same time, Phraekha Subdistrict Municipality had problems and obstacles in the role of leaders in creating good governance, as in some cases it is not possible to comply with laws or regulations, but there would be the consultation and discussion with the supervisor every time to find a solution to the problem. And lastly, Phraekha Subdistrict Municipality had a guideline for the development of leadership in creating good governance of the local administrative organization, which was to achieve strict and rigorous inspection from external units for performance evaluation. In addition, there must be a regulation on creating a website in order to distribute local information in the operation and report the performance of the local to the public through the website.

Keywords : Good Governance, Local Administrative Organization, Subdistrict Municipality

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า (Good Governance) เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นต่อเนื่องจากแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย (Democracy) และประชาสังคม (Civil Society) โดยธนาคารโลกในปี 1981 ภายใต้การมีฐานคิดที่ว่าปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจและความยากจนของประเทศกำลังพัฒนา ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารงานของภาครัฐ ซึ่งทำให้ขาดความเชื่อถือ ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งได้รับเงินช่วยเหลือจากธนาคารโลกจำเป็นต้องปฏิรูประบบการบริหารบ้านเมืองให้มีประสิทธิภาพ มีความยุติธรรม มีกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นอิสระ มีฝ่ายบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ หลังจากไทยประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจในปี 2540 และได้กู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศได้มีสร้างเงื่อนไขให้สำหรับผู้กู้ คือต้องนำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาปรับใช้ในการบริหารประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องหันมาให้ความสำคัญกับการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในภาครัฐมากยิ่งขึ้น เพราะเชื่อว่าปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งก็มาจากปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบ การบริหารงานที่ไร้ประสิทธิภาพในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังไม่สามารถปรับใช้แนวคิดธรรมาภิบาลได้เต็มที่ ซึ่งการขาดธรรมาภิบาลดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคม การเมือง ตลอดจนความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ ทั้งนี้ผลเสียหายอย่างสำคัญที่เกิดขึ้นจากการขาดธรรมาภิบาลคือ การทำลายทรัพยากรสำหรับผลิตสินค้าและบริการอันจะนำไปสู่การขาดสมดุลในระบบนิเวศ การขาดสมดุลระหว่างเมืองกับชนบท การกระจายรายได้และทรัพย์สินที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาความยากจนและปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น การสร้างค่านิยมที่เน้นวัตถุ การเห็นแก่ตัว การขาดคุณธรรม เป็นต้น

การขาดธรรมาภิบาลเปรียบเสมือนมะเร็งร้ายที่ทำลายสังคมไทย ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ จำนวนมากได้เข้ามาดำเนินการในการพัฒนาและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการบริหารงานตามหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้และส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้เพื่อให้สังคมไทยได้รับรู้และตระหนักถึงภัยจากการขาดธรรมาภิบาลเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ดังนั้นการสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใสสะอาดเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการลดและขจัดการขาดธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำไปสู่การวางแผนพัฒนาธรรมาภิบาลอย่างเป็นขั้นตอน จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดตั้งเทศบาลก็เพื่อให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเทศบาลตำบลจึงต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีจึงจำเป็นต้อง

มุ่งเน้นคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคู่ไปกับการปรับปรุงแบบวิธีการท างานเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่ไปด้วย โดยที่เทศบาลถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ใกล้ชิดภาคประชาชนมากที่สุด และผู้วิจัยเห็นว่าในเทศบาลมักจะมีปัญหาการขาดธรรมาภิบาลเกิดขึ้น ซึ่งหากเทศบาลตำบลมีปัญหาเกี่ยวกับธรรมาภิบาลย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชน ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น โดยใช้เทศบาลตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นกรณีศึกษาเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้เกิดประสิทธิภาพอย่างดีที่สุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพและข้อจำกัดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลของท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

3. เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี รวมทั้งได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

“หลักธรรมาภิบาล” หรือเรียกว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หมายถึงการปกครองที่เป็นธรรมซึ่งไม่ใช่แนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมแต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษยเป็นพันๆปี เป็นหลักการเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552)

1.1 ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

ความหมายของคำว่าธรรมาภิบาล มาจากคำว่า ธรรมะ แปลว่าความถูกต้องดีงาม อภิบาลแปลว่าการปกครองหรือการปกปักรักษา “ธรรมาภิบาล ” จึงแปลว่าการปกครองที่ยึดถือความถูกต้องดีงามเป็นหลักหรือการ

ปกครองโดยธรรม ความหมายของธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีพ.ศ. 2542 หมายถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้จักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและส่งเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่หากจะมีในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสอดคล้องกับความเป็นไทยรัฐธรรมนูญและกระแสโลกยุคปัจจุบัน

1.2 ที่มาของ Good Governance

จุดเริ่มต้นที่สำคัญของแนวคิด Good Governance ปรากฏการใช้ในรายงานธนาคารโลกเมื่อค.ศ. 1989 โดยนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการให้กู้เงินกับประเทศในซีกโลกใต้เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความไร้ประสิทธิภาพและการคอร์รัปชันของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศในแถบละตินอเมริกาและแอฟริกาที่มีปัญหาในการบริหารงานจนทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากกู้เงินธนาคารโลกไปแล้วไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ในเวลาต่อมาได้มีองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ เช่น IMF, UNDP นำมาใช้ในการอธิบายเช่นกัน โดยองค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปวิเคราะห์และอธิบายรายละเอียดไว้ในเอกสารนโยบายเรื่อง Governance for Sustainable Human Development สรุปได้ว่าการที่สังคมมีกลไกประชาธิปไตยที่ดีก็จะเป็นกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างองค์ประกอบต่างๆของสังคมให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสังคมมีเสถียรภาพ จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจเป็นของปวงชนก็ไม่ได้มีการนำหลักนี้มาใช้ในหมู่ผู้นำรุ่นหลังๆมากนัก จนทำให้เกิดการตระหนักในหลักการปกครองที่ดีและเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี2540 ประกอบกับแรงกดดันจากภายนอกประเทศจึงเริ่มหันมาสนใจในเรื่องการปกครองที่ดีมากขึ้น อย่างไรก็ตามความสำคัญและการตระหนักถึงธรรมาภิบาลอยู่ในกระแสสังคมไทยประมาณ 2-3ปี กระแสเริ่มแผ่วเบาจนเกือบถูกลืมไปในที่สุด จนกระทั่งมีการบัญญัติคำศัพท์ใหม่ขึ้น คือ บรรษัทภิบาล ที่มุ่งเน้นให้การบริการจัดการในบริษัทมีความโปร่งใส ถูกต้อง ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบต่อองค์กรและสังคม กระแสของธรรมาภิบาลกลับมาตื่นตัวอีกครั้ง

1.3 สาระสำคัญของธรรมาภิบาล

โดยสาระของธรรมรัฐ หรือ Good Governance อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวว่าเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้จะได้ผล หมายถึงการมีบรรทัดฐานเพื่อให้มีความแน่ใจว่ารัฐบาลจะสามารถสร้างผลงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชน และจุดสำคัญของธรรมรัฐคือการมี

ส่วนร่วมของสังคมทุกส่วนทั้งในเมืองและชนบท ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้กล่าวว่า
สาระของธรรมาภิบาล คือการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองต้องสร้างความสมดุลระหว่าง
องค์ประกอบต่างๆของสังคมให้ดำรงคงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสังคมมีเสถียรภาพ ความสมดุลของการ
จัดสรรทรัพยากรของสังคมให้ทุกภาคมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสมและยอมรับได้ และปัจจัยสำคัญที่สุดของสาระ
ของธรรมาภิบาล คือการเสียดุลในการจัดสรรทรัพยากรของสังคมที่ทำให้ภาคใดภาคหนึ่งได้ตลอดเวลาและอีก
ภาคหนึ่งเสียตลอดเวลาจะนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ความขัดแย้งและท้ายที่สุดก็คือความไม่มั่นคง
และไร้เสถียรภาพทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จะเห็นได้ว่านักวิชาการหลายคนมองสาระสำคัญของธรรมาภิบาล
ในฐานะที่จะเป็นตัวทำให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายในสังคม

1.4 องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

เนื่องจากการตีความหมายของธรรมาภิบาลที่มีความแตกต่างกันออกไป นำมาสู่การเสนอองค์ประกอบของ
ธรรมาภิบาลที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตามสามารถหาสากลของธรรมาภิบาลได้ดังนี้

1. ด้านหลักนิติธรรม(Rule of Laws)
2. หลักด้านหลักคุณธรรม(Ethics)
3. ด้านความโปร่งใส(Transparency)
4. หลักการมีส่วนร่วม(Participation)
5. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability)
6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money)

2.แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

2.1 ความหมายและองค์ประกอบเกี่ยวกับผู้นำ

โดยสรุปความหมายของ“ ผู้นำ” ตัวบุคคลผู้วิจัยขอสรุปว่า ผู้นำคือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับ
จากกลุ่ม(ผู้ตาม) ให้มีอำนาจหรืออิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางและการดำเนินงานของกลุ่มโดยมีเป้าหมาย
บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยสรุปความหมายของ“ภาวะผู้นำ”ตัวบุคคลผู้วิจัยขอสรุปว่า หมายถึง
กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลและอำนาจที่มีของตนกระตุ้นชี้แนะให้บุคคลอื่นเกิดความเต็มใจแล้วกระตือรือร้น
ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การหรือของกลุ่ม

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการวิจัยที่นำมาใช้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับนำข้อมูลมาวิเคราะห์เขียนสรุปและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

1. รูปแบบการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆทั้งจากหนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลจาก Internet และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก

(Key informants) ได้แก่ กลุ่มผู้นำ ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และประชาชนที่มีส่วนได้เสียโดยจะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่องธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอกวน ขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัย 2 วิธีคือการวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร จากแหล่งข้อมูลออนไลน์ ข้อมูลสาธารณะที่เผยแพร่และจากรายงานการวิจัยที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่อยู่แล้วและ มีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้อง (ผู้นำ ผู้บริหาร และประชาชน)

การวิจัยครั้งนี้ทำขึ้นเพื่อศึกษาเรื่องธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากฝ่ายการเมือง ผู้นำชุมชน ฝ่าย บริหาร ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่น รวมผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 10 คน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมาภิบาลของผู้นำท้องถิ่น จากผลการศึกษา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สถานภาพและข้อจำกัดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลของเทศบาล

แนวทางการปฏิบัติงานเชิงปฏิบัติงานของเทศบาลตำบลแพรกษาทตามหลักธรรมาภิบาลนั้นอาจไม่มีวิธีที่ดีที่สุด เพียงวิธีเดียว ดังนั้นความหมายหรือวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในหน่วยงาน ต่างๆจึงมีความแตกต่างกันได้ตามองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป แต่จะมีองค์ประกอบรวมที่คล้ายคลึงกันเป็น รากฐานของการสร้างธรรมาภิบาล ซึ่ง Agere Sam (2000) กล่าวว่าองค์ประกอบพื้นฐานของการสร้างธรรมาภิ บาล ได้แก่

1.) ภาวะความผิตชอบ คือ การกำหนดให้บุคคลแต่ละองค์กรที่มาจากทางเลือกตั้งและการแต่งตั้งซึ่ง ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐต้องมีภาวะความรับผิดชอบต่อสาธารณะในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำ กิจกรรมหรือการตัดสินใจใดๆจึงส่งผลกระทบต่อสาธารณะหรือการกระทำในนามของสาธารณะ

2.) ความโปร่งใส คือ การที่สาธารณะชนมีโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่างๆของรัฐบาลและมีความมั่นใจ ว่ารัฐบาลมีความตั้งใจจริงในการดำเนินตามนโยบายนั้น ซึ่งจะเกิดเช่นนั้นได้เมื่อประชาชนสามารถตรวจสอบ การทำงาน คำชี้แจงและถ้อยแถลงต่างๆของรัฐบาลและกระบวนการทางการเมืองในการกำหนดและดำเนิน นโยบายเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม รวมทั้งเปิดให้มีการต่อสู้แข่งขันระหว่างฝ่ายต่างๆอย่างเต็มที่ ในการกำหนดทางเลือกของสังคม นอกจากนี้ความโปร่งใยังทำให้การติดตามตรวจสอบของสาธารณะชนมี ความถูกต้องมากขึ้นและได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพเงื่อนไขทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม

3.) การปราบปรามทุจริตและการประพฤติมิชอบการทุจริตส่วนใหญ่ คือการกระทำของหน่วยงานราชการหรือของข้าราชการที่มีชอบด้วยการปรับปรามทุจริตและการประพฤติมิชอบจึงถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่แสดงความตั้งใจจริงในการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้น

4.) การจัดวิธีการปกครองแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินนโยบายและมีส่วนในการควบคุมสถาบัน ตลอดจนการจัดสรรการใช้และการรักษาทรัพยากรต่างๆที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนอันจะทำให้เกิดการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างกรอบของกฎเกณฑ์และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจซึ่งจะช่วยสร้างข้อเรียกร้องที่ชอบธรรมและก่อให้เกิดกระบวนการติดตามตรวจสอบนโยบายและการดำเนินการของรัฐ การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ในหลายระดับด้วยกัน นับแต่ระดับรากหญ้าโดยผ่านสถาบันในระดับท้องถิ่นและเทศบาลไปจนถึงระดับภูมิภาคและระดับชาติภายใต้รูปแบบการปกครองที่มีการกระจายอำนาจและยืดหยุ่น ตลอดจนมีส่วนร่วมในภาคเอกชน

5.) การสร้างกรอบทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้เข้มแข็ง คือการมีกฎหมายที่มีความชัดเจนและนำมาใช้อย่างเป็นเอกภาพซึ่งระบบยุติธรรมและกฎหมายที่ส่งเสริมการพัฒนาและระบบการจัดการปกครองที่ดี คือการมีกฎหมายที่มีความชัดเจนและนำมาใช้อย่างเป็นเอกภาพในระบบและกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นนิติรัฐและเป็นอิสระ และเป็นระบบกฎหมายที่มีบทลงโทษที่เหมาะสมเพื่อป้องปรามผู้คิดละเมิดหรือลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมการปกครองตามหลักนิติธรรมสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาเศรษฐกิจ

2.บทบาทของผู้นำของท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรภทา ในการสร้างธรรมาภิบาลของท้องถิ่นจากการวิเคราะห์บทบาทของผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลของท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรภทา พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

มีการเลือกปฏิบัติหรือให้บริการเฉพาะประชาชนบางกลุ่ม ส่วนใหญ่ผู้นำ และผู้ที่ทำงานกับทางหน่วยงานราชการนั้นจะเป็นประชาชนในพื้นที่ซึ่งจะทำให้อำนวยความสะดวกหรือบอกกล่าวข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่พวกพ้องของตนเองทำให้ขัดกับการปฏิบัติงานตามแนวทางหลัก

ธรรมาภิบาลในเรื่องของหลักคุณธรรมไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบบางประการได้ในการให้บริการประชาชนในชุมชนหรือในการจัดการชุมชนนั้นในบางสถานการณ์อาจจะต้องการความรวดเร็วและการตัดสินใจแบบทันท่วงทีทำให้ต้องละเว้นกฎระเบียบที่มีในบางขั้นบางตอนนั้นลงเพื่อให้เกิดความสงบสุขและความเรียบร้อยภายในชุมชน อย่างไรก็ตามการที่ละเว้นกฎระเบียบบางประการต้องไม่มีผู้ใดได้รับความเดือดร้อนหรือเป็นเรื่องที่ร้ายแรง โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีหน้าที่เข้าไปตรวจสอบในตัวผู้นำโดยตรง

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นั้นไม่ได้มีความสนิทหรือใกล้ชิดกับตัวผู้นำชุมชนจึงไม่สามารถทราบได้ว่าในการปฏิบัติงานของผู้นำนั้นมีความโปร่งใสหรือมีการทุจริตเกิดขึ้นหรือไม่ และสิ่งเหล่านี้้อาจจะนำมาซึ่งความไม่มั่นใจในชุมชนของตนเองตามมา

การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่นั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมของท้องถิ่นทั้งการดำเนินกิจกรรมในอดีต ปัจจุบันหรือในอนาคต ซึ่งผู้นำจะต้องเข้ามามีบทบาทและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ โดยผู้นำในแต่ละท้องถิ่นจะต้องเลือกแนวทางนำมาเป็นกรอบในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้นนโยบายสาธารณะจึงมีความสำคัญต่อประชาชนและมีความเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะผ่านกลไกการเมืองต่างๆเช่น นักการเมือง ระบบราชการ เป็นต้น นโยบายสาธารณะจึงเป็นผลผลิตของการเมืองที่ส่งผลสำคัญต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นเมื่อประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองอย่างนโยบายสาธารณะที่จะกระทบคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรงนั้นทำให้ประชาชนไม่รับผลประโยชน์จากนโยบายสาธารณะและไม่สามารถเข้าถึงความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงได้

การเผยแพร่ข่าวสารที่ไม่ทั่วถึงทำให้ประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง องค์กรทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐ องค์กรของธุรกิจหรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจก็ตามย่อมจะต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้ตั้งไว้ ในการดำเนินการดังกล่าวต้องใช้วิธีการประชาสัมพันธ์เข้าไปดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพจึงจะทำให้การบริหารงานขององค์กรราบรื่นและเกิดประสิทธิผล เนื่องจากการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เป็นการดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ กล่าวคือเป็นการท างานอย่างมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันเกี่ยวข้องกันและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากการประชาสัมพันธ์ขององค์กรท้องถิ่นไม่ได้มีประสิทธิภาพมากพอหรือมีช่องทางที่น้อยมากเกินไปจนไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในบางกลุ่มได้นั้นจะส่งผลให้ประชาชนได้รับข่าวสารที่ไม่เพียงพอหรือได้รับข่าวสารที่เป็นข้อมูลที่ผิดพลาดนั้นจะทำให้ประชาชนไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในทางที่ถูกต้องและกระทบถึงการปฏิบัติงานของทางหน่วยงานในเรื่องของความคล่องตัว

3. ลู่ทางในการพัฒนาภาวะผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางที่จะทำให้การท างานของผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วม ต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับนโยบายเป็นหลัก โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นต้องร่วมกับฝ่ายนโยบายและให้ประชาชนเข้ามารับรู้ และมีส่วนร่วมสำหรับการระดมความคิดเห็นในการวางแผนท้องถิ่น

2.ด้านความโปร่งใส การรับรู้ข่าวสารต้องให้กระจายทั่วถึง โดยประชาชนต้องทราบทุกข้อมูลที่เกิดขึ้น ภายในท้องถิ่นและการบริการประชาชนจะต้องมีความเท่าเทียม โปร่งใสตรวจสอบได้ รวมทั้งการเปิดเผยข้อมูล โดยห้ามปิดบัง

3.ด้านนิติธรรม ผู้นำจะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นอยู่ที่การ บังคับใช้กฎหมายที่ไม่จริงจัง ดังนั้นจึงต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและห้ามมีการเลือกปฏิบัติ

4.ด้านคุณธรรม จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งตัวผู้นำเอง รวมถึงผู้ปฏิบัติงานในองค์กร การพัฒนาคน บุคลากรผู้ปฏิบัติงานให้มีจิตสำนึกมีคุณธรรมและจริยธรรม และหากประชาชนร้องเรียนก็ต้องมีการตรวจสอบ อย่างเป็นธรรม อีกทั้งการสรรหาบุคลากรผู้นำท้องถิ่นจะต้องดำเนินการโดยชอบธรรม กระบวนการต่างๆต้องมี มาตรฐานมีจริยธรรม ดังนั้นผู้นำจึงต้องเป็นคนดีในรอบด้านเพื่อเข้ามาเป็นตัวแทนประชาชนในการบริหาร

5.ด้านความรับผิดชอบ ควรสนับสนุนให้ประชาชนเรียนรู้ด้วยตัวเองว่าการรับผิดชอบเป็นอย่างไร ซึ่ง ค่านิยมของคนไทยต้องปลูกฝังการมีจิตสาธารณะ ซื่อสัตย์ ความพอเพียง เป็นต้น ถ้ามีค่านิยมเหล่านี้ปัญหาก็ จะลดลงไปเอง

6.ด้านความคุ้มค่า คือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ คือให้มีการวางแผนคน งบประมาณ มีการบริหารความเสี่ยงเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการดำเนินงาน โดยบริหารจัดการ อย่างเหมาะสมในเรื่องคน ให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ปฏิบัติตาม กฎหมายและมีคุณธรรมความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เช่น ต้องมีการจัดล าดับความส าคัญของการ ปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ

1.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัจจุบันประเทศไทยนับว่ามีความน่าเป็นห่วงในเรื่องของธรรมาภิบาล เนื่องจากระดับธรรมาภิบาลใน ภาครัฐตกต่ำลงกว่าเดิมเพราะมีการเอื้อประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่มบางหมู่ มีการแทรกแซงทางการเมืองและ คนในรัฐบาลจำนวนไม่น้อยไม่ยอมรับว่าตนเองมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความไม่เท่า เทียม กันของคนในสังคม ประเด็นเหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคมมากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงควรมีนโยบาย เพื่อปรับปรุง 3 เสาหลักเพื่อสร้างความโปร่งใสมากขึ้น คือ

1.รัฐบาลต้องเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนในสังคมอย่างแท้จริง ไม่ใช่ ความต้องการเทียมที่จัดขึ้นของคนบางคนหรือบางกลุ่ม

2.ควรมีกระบวนการเปิดเผยที่โปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงและให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

3.จะต้องมีระบบการตรวจสอบธรรมาภิบาลภาครัฐที่ดี โดยบุคคลที่จะเป็นผู้นำในการตรวจสอบเรื่องเหล่านี้ ควรเป็นผู้นำทางการเมืองทางสังคมที่มีศักดิ์ศรีมากเพียงพอที่คนในสังคมเชื่อถือและไว้วางใจได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

หากจะดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จอย่างดีนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและภาคสื่อมวลชน ดังนั้นเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากระบบอุปถัมภ์และเพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวประสบผลสำเร็จในเร็ววันจึงควรกำหนดให้การแก้ไขปัญหาระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดผลทั้งในทางระดับกฎหมายลงสู่ภาคนโยบายและภาคปฏิบัติผลดีก็จะเกิดแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศชาติได้รับการตอบสนองอย่างเป็นรูปธรรม นานาประเทศเกิดความเชื่อมั่น ประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและประเทศชาติจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืน ขณะเดียวกันก็ต้องส่งเสริมวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งสภายุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อกำกับติดตามการปฏิบัติตามนโยบายป้องกันระบบการศึกษาให้ปลอดจากการเมือง แก้ไขพ.ร.บ.การศึกษาให้มีประสิทธิภาพและใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีมาตรฐาน รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรใหม่ทุกระดับให้มีการเรียนการสอนเรื่องวินัยและหน้าที่พลเมืองเพราะการศึกษาถือเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ชีวิต

3. ข้อเสนอแนะเชิงบริหารและภาคปฏิบัติ

ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ในเรื่องของสมรรถนะผู้นำท้องถิ่นควรจะมีการพัฒนาให้ลึกซึ้งให้ตรงกับหลักธรรมาภิบาล ดังนี้

1. ผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมเพื่อเข้ามาบริหารท้องถิ่น เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนโดยตรง
2. จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับทราบงบประมาณในแต่ละด้านของหน่วยงานรวมถึงทราบถึงงบประมาณที่ได้มาในแต่ละโครงการ
3. ควรมีการจัดอบรมผู้นำหรือเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือประพฤติมิชอบให้เกรงกลัวต่อการกระทำความผิดและควรมีการสนับสนุนให้มีการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการประพฤติมิชอบอย่างจริงจัง
4. ควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โดยต้องมีการทำความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันและมีหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อป้องกันการทุจริต

5. ควรมีการให้ผู้นำท้องถิ่นทุกคนรับรู้กฎหมายที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงานทุกระดับและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นแบบแผนและแนวทางให้กับคณะทำงานชุดถัดไปและเป็นแบบอย่างให้กับท้องถิ่นอื่นต่อไป

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้ในระดับประเทศ เนื่องจากจะส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการที่ดีได้

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจทัศนคติ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน บทบาทของบุคลากร ฯลฯ ที่มีผลต่อการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

บรรณานุกรม

- พิศสมัย หมกทอง (2554). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- โกคิน พลกุลและคณะ (2538). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้คณบดีปกครองส่วนท้องถิ่น. รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการ
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2547). การปกครองท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชน. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ
- สุรเมธ รอดด้วง (2446) การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2548). ชุดคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552). คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์กรภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีกรุงเทพฯ พรี่เมียร์โปร
- อรทัย ศักผล (2552). คู่มือคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่นกรุงเทพฯ ตรัส สนิทวงศ์การพิมพ์
- นวนน้อย ตรีรัตน์ และคณะ. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2546. กระทรวงยุติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.). 2557.), ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ ยธ 1204/715 ลงวันที่ 23 กันยายน 2557. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.).
- Gibson, Ivancevichas Donnelly (1997). Organization Behavior Structure Processes International Edition. United States of America: Irwin McGraw Hill
- Kotler, John P. (1999). John P. Roster Whar Leader Really Do? Boston, Mass Harvard Business School Press
- McFarland (1979). Management: Foundation & Practices 5 th ed. New York Macmillan Publishing Inc